

Η ποιμαντική της Εκκλησίας

● Του Γεώργιου Κουννούση, Θεολόγου

χει κάπου λεχθεί ότι: «η ποιμαντική έχει ως σκοπό της την απομάκρυνση των μελών του εκκλησιαστικού σώματος από τους θεούς των ειδώλων και την προσφορά τους στην

ευχαριστιακή τράπεζα της κοινωνίας, της μετοχής, όπου τα κτιστά μέσα από πορεία δραματική και εξόχως δημιουργική καταλήγουν στην αγκαλιά του ακτίστου. Αλλιώς, ως ποιμαντική θα μπορούσαμε να περιγράψουμε εκείνη την προσπάθεια της Εκκλησίας, που μέσα από την ολοκληρωτική κατάθεση της ύπαρξης στο θέλημα του Θεού, στοχεύει την ανάδειξη και μεγιστοποίηση της ανθρωπίνης ευθύνης»¹. Η ποιμαντική της Εκκλησίας, επομένως, δεν έχει φροντίδα μόνο για τις ψυχές των πιστών, αλλά ενδιαφέρεται για τη νοσηματοδότηση της ζωής τους, τη θεραπεία της κτιστής φύσης τους και τη διασφάλιση των όρων της σωτηρίας τους από την αλλοτρίωση, τη φθορά και το θάνατο².

Βάση της ποιμαντικής της Εκκλησίας είναι το σχέδιο της Θείας Οικονομίας για τη σωτηρία του ανθρώπου, το οποίο ανάγεται στην προαιώνια βουλή του Θεού. Ολόκληρο το μυστήριο της Θείας Οικονομίας αποβλέπει στη λύτρωση και τη σωτηρία του κόσμου³. Ο Μέγας Αθανάσιος κάνει λόγο για δύο αιτίες της Ενανθρωπήσεως του Λόγου του Θεού: Η μία, είναι η απώλεια της αθανασίας εκ μέρους του ανθρώπου και η κυριαρχία του θανάτου στο ανθρώπινο γένος, και η άλλη η απώλεια της γνώσης του αληθινού Θεού, η επικράτηση της άγνοιας, η εκτροπή του ανθρώπου και η πίστη του στη θρησκεία των ειδώλων. Σκοπός της Ενανθρώπισης είναι η απόδοση πίσω στον άνθρωπο της αθανασίας και της αφθαρσίας. Αυτό γίνεται κατορθωτό με την κατάργηση του θανάτου και την άρση των αιτιών που τον προκάλεσαν, και με την επαναφορά του ανθρώπου στην αληθινή θεογνωσία, δηλαδή στη γνώση του Θεού Πατέρα. Η απαλλαγή και η απελευθέρωση του ανθρώπου από την απάτη των ειδώλων και τη δεισιδαιμονία, πραγματοποιείται με την αποκατάσταση της

¹ Σταμούλη Χρ., Έρωσ και Θάνατος. Δοκίμη για έναν πολιτισμό της σάρκωσης, Ακρίτας, Αθήνα 2009, σελ. 87.

² π. Βασίλειος Καλλιακμάνης, Μεθολογικά πρότερα της ποιμαντικής,

Μυθδονία, Θεσσαλονίκη 2000, σελ.23.

³ Ο.π., σελ.24.

κυριότητας επάνω στην κτίση του αληθινού και πραγματικού της Κυρίου, δηλαδή του Δημιουργού Λόγου του Θεού, με την ανανέωση και την ανάκτηση του «κατ' εικόνα» του ανθρώπου⁴.

Έτσι, ο Χριστός υπακούοντας στη φιλόανθρωπη οικονομία του Πατρός κατέρχεται μέχρι τον Άδη για να σώσει τον εκπεσμένο άνθρωπο. Δε μένει όμως εκεί. Προσάγει τη θεωμένη ανθρώπινη φύση στα δεξιά του Θεού Πατέρα και στέλνει εν Αγίω Πνεύματι τις δωρεές Του στον κόσμο. Με αυτόν τον μοναδικό τρόπο αποκαλύπτεται η κενωτική αγάπη του Θεού για τον κόσμο⁵. Ο Άγιος Γρηγόριος ο Θεολόγος, όπως και όλοι οι Καππαδόκες, καθώς και ο Μέγας Αθανάσιος, θεωρούν τη θέωση του πεπτωκότος ανθρώπου καρπό της Ενσαρκώσεως του Λόγου. Η θέωση ολοκληρώνεται, όμως, μόνο όταν ο άνθρωπος γίνει μέτοχος της δόξας του Θεού⁶.

Ο άνθρωπος μπορεί να μετέχει της δόξας του Θεού χάρι στο «καθ' ομοίωσιν», το οποίο, κατά τον Μ. Αθανάσιο, είναι ομοίωση προς το πρόσωπο του Λόγου. Το «καθ' ομοίωσιν» εμπεριέχει τη θεωρητική και επιστημονική δύναμη της ψυχής του ανθρώπου, με τις οποίες αυτός θεωρεί και επίσταται τα όντα. Αυτές οι δύο, μαζί με την ιδέα και τη γνώση της αιδιότητας του Λόγου, συνθέτουν την ταυτότητά του, ως ανθρώπινου όντος. Η διατήρηση, λοιπόν, του χαρίσματος και η κατοχή της δύναμης του πατρικού Λόγου, ήταν όρος απαραίτητος για τη συνομιλία του με το θείο και την άκοση και πραγματικά μακάρια, την αθάνατη ζωή⁷.

Αυτή η σχέση Θεού και ανθρώπου με το «καθ' ομοίωσιν», καθώς και η διάκριση των Θείων Προσώπων της Αγίας Τριάδος που είναι «εν κοινωνία», ώθησε τους Ορθόδοξους Πατέρες να προσδιορίσουν ως ανθρώπινο πρόσωπο την ξεχωριστή και επώνυμη υπόσταση, αντίθετα από το ανώνυμο φυσικό άτομο. Το άτομο δεν είναι παρά μονάδα του είδους, από το οποίο προέρχεται και στο οποίο ανήκει από τη στιγμή της γεννήσεως ως τη στιγμή του θανάτου. Η νομοτελειακή αυτή εξάρτηση φανερώνει την υποταγή του ατόμου στην απρόσωπη συλλογική αναγκαιότητα, που υπαγορεύεται βασικά από τους νόμους της φύσεως. **Το πρόσωπο, αντίθετα, είναι μία ενότητα ψυχοπνευματικών στοιχείων, που βρίσκονται πάνω από κάθε φυσιοκρατική ή βιολογική αναγκαιότητα.**

Το πρόσωπο είναι μία απόλυτη αξία, είναι η πραγματική υπόσταση, είναι η εικόνα του Θεού μέσα στον άνθρωπο. Είναι εκείνο που σε μια ασύλληπτη πολυμορφία συνθέτει την ανεπανάληπτη ιδιαιτερότητα του κάθε ανθρώπου και ταυτόχρονα αποκαλύπτει τη σοφία του Δημιουργού⁸. Αυτή η ιδιαιτερότητα του ανθρώπου είναι η αρχή του προσώπου της ποιμαντικής. Η ποιμαντική της Εκκλησίας είναι εξατομικευμένη και αυτή η εξατομικευση εκφράζεται μέσα από το μυστήριο της εξομολογήσεως. Σύμφωνα με τον Μέγα Βασίλειο, υπάρχουν δύο τρόποι για τη θεώρηση του προβλήματος σχετικά με τον άνθρωπο. Ο άνθρωπος πρώτα εξετάζεται οριζόντια και συλλογικά, εφ' όσον είμαστε «πάντες συγγενείς, πάντες αδελφοί, ενός Πατρός ἔκγονοι πάντες»⁹, και έπειτα η θεώρηση του ανθρώπου είναι κάθετη και εξατομικευμένη, εφ' όσον η σωτηρία και η σχέση του με τον Θεό είναι καρπός της συνεργίας του με τη θεία χάρι¹⁰.

Η αξία του ανθρώπου βρίσκεται στα σπέρματα συγγενείας με το Θεό που υπάρχουν μέσα του, τα οποία με την «τελειούσα» χάρι του Αγίου Πνεύματος και την ελεύθερη συνεργία του ανθρώπου, οδηγούν τον άνθρωπο σε διηνεκή κίνηση για να εξομοιωθεί με το Θεό. Μόνο αν ο άνθρωπος επιτύχει με τη χάρι του Θεού την αυτογνωσία, δηλαδή τη γνώση του είναι του, όπως αυτή εκδιπλώνεται στο «καθ' ομοίωσιν», θα μπορέσει να πλουτίσει μέσα του το θησαυρό της θεογνωσίας, κατανοώντας έτσι το βάθος της αγάπης που επέδειξε ο Θεός προς αυτόν. Τότε ο άνθρωπος θα ζει μέσα στην αγάπη του Θεού¹¹.

Για το σκοπό αυτό, το αυτεξούσιο του ανθρώπου έχει ανάγκη από τη θεία βοήθεια, την οποία παρέχει το έργο του σαρκωθέντος Υιού του Θεού εν Αγίω Πνεύματι. Έτσι, μέσω του Χριστού, ο άνθρωπος συνεχίζει την ανοδική πορεία προς τη θέωση, που είχε διακοπεί από την παρακοή¹². Το αυτεξούσιο είναι ένα ανθρωπολογικό στοιχείο που μπορεί να κλίνει «προς αμφότερα», από τη μια προς το αγαθό, προς τη θεωρία του Θεού, και από την άλλη προς τη θεωρία του ίδιου του εαυτού του, αλλά και του αισθητού και υλικού κόσμου¹³. Το αυτεξούσιο είναι από τα κύρια χαρακτηριστικά του ανθρώπου. Με το αυτεξούσιο ολοκληρώνεται ο άνθρωπος και παίρνουν οι πράξεις του ηθική αξία, γιατί το ακούσιο είναι ασταθές, τυραννι-

⁴ Μ. Αθανασίου, *Λόγος περί της Ένανθρωπήσεως του Λόγου* 8, PG 25, 109BCD.

⁵ π. Βασίλειος Καλλιμακάνης, *ό.π.*, σελ. 27.

⁶ Τσάμη Δ., *Εισαγωγή στη σκέψη των Πατέρων της Ορθόδοξης Εκκλησίας*, Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 19924, σελ. 337.

⁷ Μ. Αθανασίου, *ό.π.*, PG 25, 101BC.

⁸ Γιούλτση Β., *Πνευματικότητα και κοινωνική ζωή*, Πουρναρά, Θεσσα-

λονίκη 1992, σελ. 15.

⁹ Μ. Βασιλείου, *Όμιλία εν Λακίζοις* 2, PG 31,1441A.

¹⁰ Μ. Βασιλείου, *Εις τήν Εξαήμερον* 9,6, PG 29,204BC.

¹¹ Τσάμη Δ., *ό.π.*, σελ. 178.

¹² *Ο.π.*, σελ. 339.

¹³ Μ. Αθανασίου, *ό.π.*, PG 25, 101CD.

¹⁴ Γρηγορίου Θεολόγου, *Λόγος* 37, 16 PG 36, 301A.

κό και ξένο προς το πνεύμα της χριστιανικής ευσέβειας¹⁴. Είναι αυτό που λέει ο ασκητής Νάρκισσος στον καλλιτέχνη Χρυσόστομο: «Ο μοναδικός δρόμος του ανθρώπου, είναι η προσπάθεια να φτάσει στην ολοκλήρωση μέσω των χαρισμάτων που του έδωσε η φύση. Στο βαθμό, όμως, που περνάμε από τη δυνατότητα στην πράξη και την πραγμάτωση της προσωπικότητάς μας, μετέχουμε εν μέρει στο αληθινό είναι, προσεγγίζουμε κάπως τη θεϊκή τελειότητα, δηλαδή την αυτοπραγμάτωσή μας»¹⁵. Αυτή, όμως, η μετάβαση από τη θεωρία στην πράξη γίνεται με τη βοήθεια του Θεού, επειδή ο άνθρωπος είναι από μόνος του αδύναμος.

Αυτή την αδυναμία του ανθρώπου ο Θεός θέλησε να την βοηθήσει στέλνοντας το Νόμο Του στον Μωυσή. Οι εντολές που περιέχονται με την ατελέστερη μορφή στην Παλαιά Διαθήκη και την ολοκληρωμένη μορφή στην Καινή Διαθήκη, αποτελούν είδος προληπτικής ποιμαντικής ή προληπτικής οικονομίας. Οι εντολές αλλά και οι ιεροί κανόνες που αναφέρονται σε πρακτικο-θετικά θέματα έχουν προληπτικό και θεραπευτικό χαρακτήρα. Με την τήρηση των εντολών του Θεού θεραπεύεται ο χριστιανός από τα πάθη, αποκτά την πνευματική γνώση και μιμείται τον Χριστό¹⁶. Αλλά δεν αρκεί μόνο η τήρηση των εντολών για τη σωτηρία. Πρέπει ο χριστιανός να έρθει σε κοινωνία με το Σώμα του Χριστού, την Εκκλησία και να γευθεί τη ζωοποιό Χάρη του Αγίου Πνεύματος με τα μυστήρια. Γι' αυτό, ενώ το χριστιανικό κήρυγμα στη γενικότητά του απευθύνεται σε όλους τους ανθρώπους, λίγοι είναι εκείνοι που βρίσκουν την τεθλιμμένη ευαγγελική οδό και εισέρχονται μέσω της στενής πύλης στην Βασιλεία του Θεού¹⁷. Τηρώντας μόνο τις εντολές και τα σχήματα, καταντάμε όπως τους Φαρισαίους που ο ίδιος ο Χριστός καταδίκασε¹⁸.

Έτσι, η Παλαιά και η Καινή Διαθήκη, προβάλλονται ως διαδοχικά στάδια του πνευματικού αγώνα για την τελείωση των χριστιανών. Με την τήρηση των εντολών του Θεού ενεργοποιείται ξανά η χάρις του Αγίου Βαπτίσματος. Από την προσπάθεια, όμως, τήρησης των εντολών προκύπτουν κάποιες δυσκολίες που επεσήμανε, τόσο ο Απόστολος Παύλος, όσο και οι Πατέρες της Εκκλησίας. Γι' αυτό το λόγο και προβάλλουν πολλούς δρόμους σωτηρίας. Αρκεί οι δρόμοι αυτοί να έχουν εκκλησιολογική βάση¹⁹. Έτσι, ο Απόστολος Παύλος συνιστά στους

ανύπαντρους και στις χήρες να μείνουν όπως εκείνοι, αλλά αν δεν μπορούν να εγκρατευτούν καλό είναι να παντρευτούν²⁰.

Αντίστοιχα, και ο Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος γράφει ότι υπάρχουν πολλοί δρόμοι για τη σωτηρία. Συγκεκριμένα αναφέρει ότι, «αν δεν μπορείς να εισέλθεις στην Βασιλεία του Θεού με την παρθενία είσελθε με μονογαμία. Αν δεν μπορείς με ένα γάμο τότε κάνε και δεύτερο. Αν δεν μπορείς με την σωφροσύνη είσελθε με την ελεημοσύνη. Αν δεν μπορείς με την ελεημοσύνη τότε είσελθε με τη νηστεία. Αν δεν μπορείς με αυτή μπες με την άλλη και αν δεν μπορείς με την άλλη μπες με εκείνη. Το ιμάτιο της Εκκλησίας δεν είναι χρυσό αλλά διάχρυσο. Ή αργυρό θα είναι ή πορφυρό ή χρυσό. Αν δεν μπορείς να γίνεις χρυσός γίνε αργυρός. Σε δέχεται όμως μόνο μέσα στο ιμάτιο, δηλαδή την Εκκλησία. Έτσι και με την πέτρα στο θεμέλιο. Αν δεν μπορείς να είσαι πέτρα τίμια γίνε χρυσός, αν δεν μπορείς χρυσός γίνε αργυρός αλλά μόνο μέσα στο θεμέλιο, δηλαδή την Εκκλησία. Και πάλι, αν δεν μπορείς να είσαι ήλιος γίνε σελήνη και αν δεν μπορείς σελήνη γίνε αστέρι και αν δεν μπορείς να γίνεις αστέρι γίνε αστεράκι, μόνο όμως μέσα στον ουρανό, δηλαδή την Εκκλησία».

Αυτό, όμως, προϋποθέτει ότι ο άνθρωπος αποδέχθηκε το χριστιανικό κήρυγμα και ότι κατανόησε το μυστήριο της Θείας Οικονομίας. Οι προϋποθέσεις για την κατανόηση του μυστηρίου της Θείας Οικονομίας είναι συνοπτικά οι εξής: α) η ένταξη και παραμονή στην Εκκλησία, όπου υπάρχει και η ανάλογη εμπειρία, β) η προσφυγή σε έμπειρους πνευματικούς Πατέρες και σοφούς διδασκάλους, γ) η καθαρότητα του βίου και δ) η διακριτική και προσεκτική χρήση της κοσμικής σοφίας. Εκτός, όμως, από αυτά χρειάζεται και ο φωτισμός του Αγίου Πνεύματος και «ο αρραβώνας» μας με το Θεό, μέσω του μυστηρίου του βαπτίσματος.

Η ποιμαντική της Εκκλησίας είναι πολύτροπη και πολυμέθοδη, είναι «έν ιματισμῶ διαχρῶσω περιβεβλημένη, πεποικιλμένη. Ποικίλον ἔστιν αὐτῆς τό ἱμάτιον». Φτάνει αυτή η πολύτροπος και πολυμέθοδος ποιμαντική να μας οδηγήσει στον Ένα και αληθινό Θεό, γιατί, όπως μας λέει και ο Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος, «πολλοί οἱ ἀστέρες, ἀλλά εἷς ὁ ἥλιος· πολλοί οἱ βίοι, ἀλλά εἷς ὁ παράδεισος· πολλοί οἱ ναοί, ἀλλά μία ἡ μήτηρ. Τό μέν σῶμα, τό δέ ὀφθαλμοί, τό δέ δάκτυλος, ἀλλά πάντες εἷς».

¹⁵ Χέρμαν Χέσσε, *Νάρκισσος και Χρυσόστομος*, (ελλ. μτφρ. Γιάννης Βαλουρόδος), *Ελληνικά Γράμματα*, Αθήνα 1993, σελ. 282.

¹⁶ π. Βασίλειος Καλλιμακμάνης, *ό.π.*, σελ.34-35.

¹⁷ *Ο.π.*, σελ. 31.

¹⁸ *Μθ.23,13-28 και Μθ. 5,20.*

¹⁹ π. Βασίλειος Καλλιμακμάνης, *ό.π.*, σελ.36.

²⁰ *Α' Κορ. 7, 8-9.*

²¹ *Ιωάννη Χρυσοστόμου, Όμιλία ὅτε τῆς Ἐκκλησίας ἐξῶ εὐρεθεῖς Εὐτρόπιος ἀπεσπάσθη, 15, PG 52, 410.*

²² π. Βασίλειος Καλλιμακμάνης, *ό.π.*, σελ.32.

²³ *Ιωάννη Χρυσοστόμου, ό.π., PG 52, 410.*

²⁴ *Ιωάννη Χρυσοστόμου, ό.π., PG 52, 410.*

Μια προσευχή

Μέγιστε των δυνάμεων
της ύπαρξής μας γενεσιουργέ
των προσδοκιών και αδυναμιών μας γνώστη
κράτησέ μας μακριά
από μικρότητες και εξευτελισμούς
για να χαιρόμαστε
την απεραντοσύνη
της δημιουργίας σου

Χριστάκης Μιλτιάδης